

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний економічний університет

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Kharkiv National University of Economics

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ**

Збірник наукових статей
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 15—16 травня, 2013 р.)

**PROBLEMS OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGICS
IN BECOMING OF MODERN SPECIALIST**

Collected articles
Materials of international scientific and practical conference
(15-16 May, 2013, Kharkiv, Ukraine)

Харків
"ХОГОКЗ"
2013

Редакційна колегія:

- Колбіна** д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету (голова); д-р психол. наук, доц., проф. кафедри соціальної психології Харківської державної академії культури;
Большакова д-р психол. наук, проф., завідувач кафедри загальної та соціальної психології Смоленського гуманітарного університету, Росія;
Гнипенко д-р психол. наук, проф., проф. кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Херсонського державного університету;
Дмитренко Т. О. - д-р пед. наук, проф., проф. кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ;
Землянська О. В. - д-р психол. наук, проф., проф. кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету внутрішніх справ;
Квзнь О. д-р філос. наук, проф., завідувач кафедри філософії та політології Харківського національного економічного університету;
Мельник канд. пед. наук, доц., доц. кафедри психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (заступник голови); д-р пед. наук, проф., директор Харківського наукового центру дидактики менеджмент-освіти;
Нагаєв д-р філол. наук, проф., завідувач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації академії внутрішніх військ МВС України; - д-р пед. наук, проф., проф. кафедри управління навчальним закладом і педагогіки вищої школи Класичного приватного університету, Запоріжжя.

Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : зб. наук, ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2013 р. /Харк. нац. екон. ун-т. -Х. : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. - 494 с.

„До збірника увійшли кращі статті з науково-теоретичних і практичних питань педагогіки та психології, які подано до участі в міжнародній науково-практичній конференції "Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця", Харків, 15-16 травня 2013 р. Адресований науковцям, викладачам ВНЗ, аспірантам, працівникам галузі педагогіки та психології, а також широкому колу фахівців.

УДК [37.015.3:167.1] -043.83-057.4(06)
ББК 88.40я431+88.840я431

ISBN 978-966-97260-2-5

© Автори статей, 2013.
© Колбіна Т. В., вступна стаття, 2013:
© ХОГОКЗ, оформлення, 2013.
© ХНЕУ, 2013.

Оцінювання навчальних досягнень студентів
у сучасних умовах підготовки
майбутніх фахівців

Проаналізовані форми та методи контролю оцінювання навчальних досягнень студентів. Оцінювання навчальних досягнень студентів має відбуватися за умови реалізації всіх функцій контролю та дотримання дидактичних вимог.

Ключові слова: форма, методи контролю, функція, оцінка, оцінювання.

Сучасна освіта передбачає впровадження найбільш ефективних способів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Процес інноваційних змін у педагогіці набув широкого розмаху і якісного розмаїття. Поряд із впровадженням дидактичних інновацій та вдосконаленням існуючих систем навчання безпосередньо впливають на якість та ефективність навчального процесу контроль та оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів. Тому, проблема організації адекватної та об'єктивної оцінки всіх навчальних досягнень студентів і впровадження єдиного стандарту оцінювання результативності дидактичного процесу набуває актуальності у зв'язку євроінтеграційними процесами: входженням України в освітній і науковий простір Європи та практичним приєднанням до Болонського процесу. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє дійти висновку, що проблема оцінювання навчальних досягнень розглядається в сучасній педагогічній словниково-енциклопедичній літературі здебільшого для характеристики оцінки як визначення ступеня засвоєння знань, умінь і навичок студентами відповідно до

вимог програм, як процесу, що "...відбувається постійно: під час роботи на семінарсько-практичному чи лабораторному курсі, спостереження за навчальною діяльністю студентів, аналізу відповідей, виконання ним різного роду робіт. Визначає рівень досягнутих успіхів оцінка, яка є стимулом до навчання" [2, с. 630]. В.Ягупов звертає увагу на те, що більшість сучасних педагогів (А.Алексюк, Ю. Бабанський, С."Гончаренко, К. Інгенкамп, В. Оконь, І. Підласий та інші) підкреслюють особливу значущість контролю та оцінки для здійснення навчально-виховного процесу в сучасних умовах [8, с. 403]. Отже, більшість досліджень стосуються характеристики процесів оцінювання, які застосовуються саме для навчання. Невирішеними частинами загальної проблеми залишаються пошуки оптимальних шляхів оцінювання навчальних досягнень студентів з урахуванням основних функцій контролю. Для цього потрібні прозорі та зрозумілі всім "методології проектування і контролю якості знань і освіти загалом" [1, с. 238], а також відповідні їм інноваційні технології підготовки фахівців, оскільки нешаблонна, творча праця активізує креативні зусилля у пошуку нового і викладача, і студентів та розширює можливості для розвитку розумового, соціального і духовного потенціалу особистості. *Мета статті* полягає в тому, щоб охарактеризувати шляхи вдосконалення системи оцінювання студентів з урахуванням усіх функцій контролю у навчальному процесі за умови досягнення системності і систематичності оцінювання всіх видів діяльності майбутніх фахівців. Сутність будь-якого контролю полягає у співвідношенні одержаних навчальних результатів із поставленими цілями. Таким чином "проблема контролю полягає у знаходженні об'єктивного шляху співвідношення досягнутих студентами результатів із запланованими цілями навчання" [6, с. 8]. Тому головною метою контролю стає діагностика результатів навчання, розвитку і виховання студентів. Згідно з цим функції контролю повинні збігатися з цілями навчання. Основними завданнями системи контролю якості підготовки майбутніх фахівців є оцінювання і визначення рівня знань, умінь і навичок студентів на всіх етапах навчального процесу. Сучасні підходи до контрольної-діагностичних процесів суттєво відрізняються від традиційних форм контролю знань. Тому відхід від стандартно-шкільного опитування студентів і застосування новітніх форм та методів оцінювання знань є якнайкращим стимулом до навчання, до здобування вищої якості знань, а також способом руйнування бар'єра СТУДЕНТ-ВИКЛАДАЧ". Методи контролю — це "способи виявлення ефективності реалізації основних завдань навчання (засвоєння знань, умінь і навичок; оволодіння способами творчої діяльності; формування

Збірник наукових статей

світоглядних і морально-естетичних ідей та цінностей)" [5, с. 182] Поряд з традиційними формами і методами контролю навчальної діяльності студентів, такими, як усний контроль (індивідуальний фронтальний, ущільнений), письмовий контроль (індивідуальний фронтальний), програмований (машинний, тестовий, комбінований графічний, самоконтроль, метод практичної перевірки) використовуються нові форми і методи оцінювання знань, умінь і навичок студентів, зокрема: ділові ігри, "круглі столи" прес-конференції, дискусії, обговорення-виступи, семінари-консультації, повідомлення-огляд, олімпіада-турнір, реферат-аналіз ситуацій, відгук-рецензія, звіт-доповідь, аукціон знань, тренінги та інші, що можуть бути засобами контролю в умовах інтерактивного навчання. Це дає змогу не лише урізноманітнити процес навчання, а й зняти психічне напруження, стресовий стан, який так часто спостерігається в системі контролю. Такі "форми і методи активного навчання і сприяють розвитку пізнавальної та розумової діяльності зумовлюють їх інтерес до матеріалу, що вивчається, **забезпечують** високий рівень спонукальної активності" [4, с. 66]. В. Оконь підкреслює, що на результативність навчального процесу впливає оцінка і контроль. "Якщо контроль застосовують механічно, а мета і зміст його незрозумілі тим, кого контролюють, це може бути не тільки неефективним, але й шкідливим" [3, с. 162]. Контроль можна розглядати як процес, що складається з трьох етапів: порівняння оцінювання і нормування. Визначальними на першому етапі є зіставлення одержаних результатів з нормою. Цей етап дуже важливий, тому що від того, наскільки правильно було проведено зіставлення, залежить і другий етап та кінцевий результат. Процес оцінювання — це процес якісного визначення знань. Під нормуванням потрібно розуміти процес переведення якості знань в бали" [7, с. 32] Отже, контроль здійснюється для того, щоб оцінити і встановити рівень якості вже засвоєних знань; рівень готовності студентів до сприйняття нового; напрямки стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів. З цим важко непогодитись, оскільки запропоновані методи і форми контролю, які використовуються на практиці, не лише підтверджують згадані висновки, але й дають змогу проводити нові пошуки в умовах зростаючих вимог до рівня знань і практичної спрямованості процесу навчання фахівців. Оцінка навчальних досягнень студентів є одним із засобів управління навчально-виховним процесом і по своїй суті - це процес зворотнього зв'язку. Зрозуміло, чим досконаліший оцінний контроль, тим успішніше здійснюється керування навчанням студентів, оскільки він визначає досягнення студентів у навчанні, сприяє внутрішній мотивації, позитивно впливає на ефективність навчальної діяльності.

Оцінювання у ВНЗ є одним із завершальних етапів вимірювання рівня готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, то визначення валідності оцінювання є надзвичайно важливим у процесі вимірювання рівня засвоєння знань, умінь і навичок майбутніх фахівців. Процедура оцінювання полягає у конвертації первинного результату, одержаного під час контролю, у певну нормовану шкалу балів - оцінку, яка є специфічною стороною контролю, стимулом до навчання і визначає рівень досягнутих успіхів. Удосконалення системи висунуло на чільне місце проблему оцінювання освіченості студентів, насамперед з точки зору єдиних рівневих (інтерсуб'єктивних) критеріїв. Можна констатувати, що через дію зворотнього зв'язку (від системи контролю, а точніше від системи оцінювання рівня знань до студентів як об'єкта, яким керують у системі управління навчальним процесом), відбуваються зміни у мотивації навчання. Студенти адаптуються до системи контролю, що стимулює їхню активну і систематичну навчально-пізнавальну діяльність, забезпечує своєчасну корекцію та оцінювання результатів навчання. Уникнути при цьому емоційного дискомфорту студентів можливо тільки за умови, коли контроль здійснюватиметься на рівні, наближеному до індивідуальних можливостей студентів. Саме з цих міркувань ідея диференційованого підходу та планування рівневих результатів навчання має бути провідною. Прагнення оптимізувати засвоєння знань, стандартизувати певні його етапи (у тому - контроль знань) приводять педагогів-дослідників до ідеї "рівнів знань". Розробкою класифікацій рівнів навчальних досягнень займалися такі дидакти, як В. Беспалько, І. Лернер, В. Паламарчук, В. Сімонов, М. Скаткін та інші.

Визначення рівня навчальних досягнень є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому рахунку повинна не просто дати студенту суму знань, умінь і навичок, а сформувати його компетентність як загальну здатність до майбутньої професійної що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, завдяки навчанню. Якщо застосувати відомі з теорії і формулювання, то для кожного рівня можна навести по кілька значень, що є критеріями оцінювання. Наприклад: для I (низького) рівня характерні розрізнення, формування уявлень, дифузно-розсіяне знання; для II (задовільного) рівня - понятійне знання, запам'ятовування; для III (середнього) рівня - понятійне знання розуміння, знання, відтворення, перенесення; для IV (достатнього) рівня - елементарні вміння і навички, застосування; для V (високого, продуктивного) рівня — уміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати і творчо переносити та застосовувати знання в нестандартних ситуаціях.

Збірник наукових статей

Проведений аналіз педагогічної літератури дає змогу розкрити відповідні функції контролю, серед яких визначальними є:

1) *освітня або навчаюча функція*. Контроль сприяє поглибленню, розширенню, вдосконаленню та закріпленню знань. У його процесі здійснюється багаторазове повторення навчального матеріалу, що сприяє переведенню інформації з короткочасної з довготривалу пам'ять;

2) *діагностична функція*. Модульна контрольна дає реальну можливість визначити недоліки й прогалини в знаннях студентів, щоб своєчасно усунути їх. Тобто ця функція встановлює "зворотній зв'язок" між діями викладача і результатами його роботи;

3) *диференціювальна функція*. За результатами контролю відбувається первинна диференціація студентів, що дозволяє викладачу орієнтуватися в їх пізнавальних можливостях;

4) *стимулююча функція*. Наявність оцінок у навчальному процесі дозволяє застосувати додатковий фактор - стимулювання. Об'єктивно оцінені знання можуть бути стимулом для подальшої навчально-пізнавальної діяльності;

5) *виховна функція*. Сприяє розвитку стимулюючих мотивів навчання, зацікавленості в одержанні знань, розвитку вольових якостей, формуванню наполегливості у досягненні мети і самостійності у вирішенні проблем. Завдяки цій функції виховується працелюбність та працездатність, відповідальність за наслідки праці, виробляються практичні й творчі уміння;

6) *розвивальна функція*. Процедура контролю сприяє розвитку багатьох особистісних якостей. Особливим напрямом її реалізації вважати формування у студентів здатності до рефлексії, самоусвідомлення, орієнтації на виявлення причин власних вчинків процес у їх реалізації і впливу своїх вчинків на інших;

7) *прогностична функція*. Завдяки контролю можна відстежити динаміку змін, проаналізувати її тенденції та екстраполювати отримані результати аналізу на наступний період;

8) *методична функція*. Завдяки наявності якісної або кількісної інформації в межах "зворотнього зв'язку" викладач має змогу проаналізувати рівень своєї роботи (використаних методик), визначити її ефективність, виявити й усунути недоліки, накреслити перспективні зміни;

9) *керуюча функція*. Викладач має можливість спрямовувати діяльність студентів у необхідному напрямі за допомогою систематичного контролю, який позитивно впливає на рівень знань студентів і позбавляє випадковості оцінки на екзаменах. Цю функцію забезпечують різноманітні сучасні методи контролю як тестування

Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця Випуск 2013
(комп'ютерне, так і безмашинне, програмоване і не програмоване, які зараз використовуються;

10) *коригувальна функція*. Завдяки наявності оцінок викладач може своєчасно вносити зміни в діяльність студентів, виправляти недоліки, дає можливість змінити методику читання лекцій проведення семінарських, практичних і лабораторних занять консультацій, внести корективи стосовно рівнів засвоєння знань у варіанти контрольних робіт, питань модульного контролю;

11) *констатуюча функція*. Реалізуючи цю функцію контролю викладач фіксує рівень досягнень студента у відповідній сфері діяльності, тобто на заняттях певного виду чи встановлення рубіжного рівня досягнень у вигляді оцінки або рейтингу за модуль, атестацію, залік, екзамен.

Висновки. Систематичний контроль стимулює студентів до поглибленого засвоєння навчального матеріалу (освітня функція), щоб підвищити свій особистий рівень навчальних досягнень диференційовальна, який визначається при вимірюванні та оцінюванні у вигляді кількісного показника — оцінки (діагностична). Саме реальна оцінка в результаті контролю впливає на формування у студентів адекватного ставлення до себе як до особистості (виховна і розвивальна функції), фіксує його рівень навчальних досягнень на певному етапі вивчення дисципліни (констатуюча), є вагомим показником успіху або невдач студента (соціалізуюча), спонукає його самоусвідомлення (розвивальна), що сприяє прогресивним змінам у навчальній діяльності студентів (коригувальна). Ці процеси дають можливість викладачу шляхом застосування різних форм і методів контролю проаналізувати динаміку змін у навчальному процесі (прогностична), визначити його ефективність (методична) і спрямувати в необхідному напрямі діяльність студентів (управлінська). Наприклад, у ході підготовки майбутніх фахівців здійснюється оцінювання теоретичної підготовки (рівня знань з окремої дисципліни) у формі оцінки з модулів, заліків, іспитів та оцінювання самостійної роботи і творчих досягнень студентів (ІНДЗ, курсові роботи, дипломні роботи).

Таким чином, оцінювання самостійної роботи студентів, яка становить третину вагомості підсумкової оцінки, спонукає майбутніх фахівців до вияву творчості і сумлінного виконання індивідуальних самостійних завдань.

Оцінювання навчальних досягнень студентів має відбуватися за умови реалізації всіх функцій контролю і дотримання таких дидактичних вимог, як урахування індивідуальних особливостей майбутніх фахівців та їх стимулювання до професійного зростання. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо у

Збірник наукових статей

розробці спеціальних методик оцінювання навчальних майбутніх фахівців в сучасних умовах.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник за ред. В. Г. Кременя. - Тернопіль : Навчальна книга; - Богдан, 2004 - 384 с.
2. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. М. : Высш. шк., 1990.-382 с.
3. Олійник П. М. Форми та методи активного навчання при підготовці фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і критерії їх вибору / П. М. Олійник // Науковий вісник Національного аграрного університету. - 2000. - Вип. 30.- С. 61-71.
4. Професійна освіта: словник: навч. посіб. Уклад. С. П. Гончаренко та ін. / за ред. Н. Г. Ничкало. - К. : Вища школа, 2000.-380 с.
5. Рысс В. Л. Контроль знаний учащихся / В. Л. Рысс. Педагогика, 1982. - 80 с.
6. Романишина Л. М. Система поэтапного контролю навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за модуль-рейтинговою технологією навчання з дисциплін природничого циклу дис. ... докт. пед. наук / Л. М. Романишина. - К., 1997. -454 с.
7. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов К. Либідь, 2003. - 560 с.

Людмила Малиневская. Оценивание учебных достижений студентов в современных условиях подготовки будущих специалистов.

Проанализированы формы и методы контроля оценивания учебных достижений студентов. Оценивание учебных достижений студентов должно происходить при условии реализации всех функций контроля и соблюдения дидактических требований.

Ключевые слова: форма, методы контроля, функция, оценивание.

Lyudmila Malinivska. An evaluation of educational achievements of students is in the modern terms of preparation of future specialists.

In the article the analysed forms and methods of control of evaluation of educational achievements of students. The evaluation of educational achievements of students must take place on condition of realization of all functions of control and observance of didactics requirements.

Key words: form, method, function, estimation, evaluation.

Надійшла до редколегії 24.03.2013